

Uppdragstaktik eller stora staber¹

av Lennart Uller

Résumé

Proven experience is that small staffs with qualified officers without blocking formal procedures are apt to provide commanders with necessary in-depth analysis as base for his/her decision making. Mission command will enable decentralized decision making – successive chief visits will ensure full understanding between the commander and the subordinate on the ever-changing battlefield. This lessens risk of being detected and following destruction with precision guided munition. Large staffs will easily be detected, will inevitably be caught in slowing formalities and procedures disabling necessary speed in the race against enemy decision making. Thus the colossal NATO staffs, embedded with complicated work methods, must rely on overwhelming fire power but see opportunities lost. Initially we cannot rely on large forces to meet a Russian Northern attack. This is what planning and staffs should be designed and trained for. After this it is easy to adjust to other procedures if and when eventually ground reinforcements can arrive to the arctic operational area.

SAMORDNING AV ELD och rörelse är stridens huvudelement. All verksamhet i en armé skall ytterst främja detta. Terräng och underlydande chefers skicklighet avgör om en högre chef mer direkt själv kan styra striden eller om ren uppdragstaktik ger bättre effekt. Nedan redovisas fördelningsstabens förmåga att leda anfallsstrid (bedömt mest krävande).

Kalla krigets beprövade staber

Med erfarenheterna från andra världskriget ledde arméchefen "Cala" Ehrensvärd,² en av 19-hundratalets svenska giganter, utvecklingen av armén under det Kalla krigets första 10 år. Samtidigt som en stor förnyelse ägde rum av infanteriet till pansarvärnsinfanteri, ökad mängd stridsfordon, övergång från regementsorganisation till brigader m m, valde Ehrensvärd att behålla fördelningsstaberna för arméns högre förbandsledning i krig. De två fördelningsstaberna i

den stora Dalamanövern i mars 1945 med 27 000 soldater, arméns examensprov efter fem års beredskap, hade visat sig fungera väl. Fördelningsstaberna var inte större än att effektivt och snabbt stabsarbete säkerställdes – förutsättningen för att få övertag mot fienden.³ De var samtidigt tillräckligt stora för sitt kvalificerade stabsarbete under relativt lång tid. Ehrensvärd utvalde det tjugotal överstar som skulle vara fördelningschefer eller fördelningschefer i reserv bland de 72, (varav 58 var regementschefer och skolchefer) arméöverstar⁴ som fanns vid denna tid.

Ehrensvärd efterträddes efter sina 10 år som arméchef av den erfarne och lika fordrande Thord Bonde⁵ som efter Västgötamanövern 1960 (c:a 30 000 soldater och två fördelningar) gav följande anvisning för fördelningschefens ledning: "Fördelningschefen ska fatta beslut, besöka förband, tänka framåt och vila."⁶

Efter att fördelningschefen gjort erforderliga avdömningar vid bedömandegruppens⁷

föredragning med anledning av den uppgift fördelningen erhållit och därefter fattat sitt beslut i stort för striden ledde stabchefen staben genom sektionscheferna. Dessa hade sina c:a 35 stabsofficerarna m fl⁸ som utgjorde fördelningsstabens kvalificerade och sammansvetsade team.⁹

Fördelningschefen ska fatta beslut, besöka förband, tänka framåt och vila.

Stabschefen ansvarade för att fördelningschefen hade en korrekt bild av fiendens och eget läge jämte den bedömt fortsatta utvecklingen samt var särskilda friktioner kunde förutses. För att få detta underlag krävdes stabens avlyssning av brigadernas stridsledningsnät med eventuellt klarläggande frågor¹⁰ – men fördelningsstabens ”la sig inte i” hur brigadchefen löste sin uppgift. Härutöver krävdes, samband med överordnad stab, sidoförband, etappförband samt egna fördelningsförband¹¹ (utöver brigaderna).

Fördelningschefen kunde med sin säkra bild om läget välja sina förbandsbesök och direkt vid chefsbesök hos respektive brigadchef, med denna helhetsbild, göra nödvändiga korrigeringar och klarlägganden om stridens inriktning. Härutöver säkerställde han att artilleriunderstödet var erforderligt avvägt, sjukvårdstjänsten var betryggande ordnad m m.¹² Fördelningschefen fattade beslut.¹³ De genomfördes av artilleriregimentschefen¹⁴ och fördelningsstabschefen med staber.

Genom denna principiella ”arbetsfördelning” systematiserades fokus för fördelningschefens respektive stabens verksamhet. Snabbheten och kvalitén säkerställdes på ett kraftbesparande sätt.

Grundförutsättningen var att uppdragstaktiken anammades så långt underlydande

chefers skicklighet möjliggjorde och terrängen föranledde.¹⁵

Normalt föreligger inte i småbruten och betäckt terräng förutsättningar för annan ledning än genom uppdragstaktik. Motståndarens utbredning, terrängens begränsade överblickbarhet och ibland passartade karaktär m m gör att bäst effekt uppnås genom att brigadchefen beslutar i alla skeden av stridens genomförande. Fördelningschefens möjlighet att påverka – efter en klok planering av striden – var genom chefsbesök, inriktning av indirekt eld och flyginsatser. Stridsförloppet sträckte sig över många dygn.

Undantaget fanns i Skåne där det alltsedan VK II insamlats en fullständig och detaljerad kunskap om terrängen; markens bärighet för stridsfordon på olika platser och vid olika årstider, alla tänkbara vad/övergångsplatser i vattendragen, höjdernas möjlighet att med eld dominera omkringliggande terräng respektive sänkors möjlighet till framryckning i skyl och skydd från eld. Detta terrängunderlag samlades av pansarfördelningen.

Detta möjliggjorde för fördelningschefen att, under ett för Sverige¹⁶ avgörande dygn, koordinera brigadernas framryckning och samlade stridsvagnseld steg för steg så att motståndarens försvar och fördröjning mot den kompakt framträngande¹⁷ fördelningen kunde brytas på snabbaste sätt.

Stridens ledning vid brigad och bataljon

Beroende på terrängens överblickbarhet ledde pansarbrigadchefen i öppen terräng på så sätt striden mer eller mindre detaljerat för att nära samordna bataljonernas eld och rörelse; bataljonerna kunde genom växelvis understöd av varandra uppnå maximal anfallshastighet mot motståndaren.

I huvuddelen av Sverige, med småbruten eller betäckt terräng är detta inte möjligt eller lämpligt. Brigadchefen styrde därför striden genom uppdragstaktik i ordergivningen till bataljonerna. Han kunde främst genom chefsbesök och indirekt eld påverka striden sedan deras anfall inlets. Staben har motsvarande uppgifter som redovisats ovan och blandade sig inte i bataljonschefernas sätt att lösa uppgiften och genomföra striden.

Bataljonen är, med de undantag som angetts ovan, det grundelement i striden som på ett självständigt sätt kan lösa tilldelade uppgifter. Bataljonscheferna i pansarbrigaderna hade normalt kvalificerat sig till och genomgått Militärhögskolans tvååriga högre kurser och detta gällde oftast även för brigadskyttebataljonernas chefer i infanteribrigaderna.¹⁸ De hade alltså en utomordentlig taktisk förståelse.

Bataljonens storlek är anpassad så att stridsområdet är tillräckligt överblickbart för att bataljonschefen ständigt kan ha ett fullständigt grepp om striden vid kompanierna.¹⁹ Detta är vad som krävs för god samordning av eld och rörelse fram mot en föränderlig fienden för att uppnå syftet med striden.

Bataljonschefen leder striden fortlöpande – biträdd av en stab som arbetar informellt utan statisk formalitet: *bataljonen fungerar som en enda organisk enhet*. Bataljonschefen ska inte störas med tidssplittrande rapportkrav gentemot brigadstaben. Bataljonschefen ska vid strid helt kunna fokusera mot vad den kräver – ingenting annat.

Övning av fördelningsstaberna och sättet att leda

Alla förband och befäl övades vid ett stort antal övningar som fram till 1991 ofta genomfördes med fullskaliga fördelningar, ca 20 000 soldater. Liksom vid övningen

Nordanvind 1991 var dessa övningar under 40-, 50- och 60-talet ofta dubbelsidiga med upp till 40 000 soldater där två fördelningar kunde ställas mot varandra. Oftast medgav övningarna under denna tid stor handlingsfrihet för cheferna utan alltför stora restriktioner vad gäller markskador m m.

Bataljonschefen ska vid strid helt kunna fokusera mot vad den kräver – ingenting annat.

Den stora Dalamanövern 1945 visade på den stridsduglighet armé- och flygförband hade uppnått under krigsåren.²⁰ Övningen pågick efter förbandsvisa förövningar under 10 dygn till 7 mars 1945 över ett stort övningsområde och truppen utsattes ”för mycket svåra påfrestningar.” Den var en styrkedemonstration med totalt 27 000 soldater och syftade till att öva avväjningsstrid mot en styrka som kunde infalla i Sverige från en svårberäknelig tysk ockupationsmakt i Norge, ”Nordstyrkan”, som utgjordes av XXIV. fördelningen. Fördelningen leddes av pansarinspektören, översten Pehr Janse ”Sveriges Rommel” och trupperna genomförde långa förflyttningar från närheten av norska gränsen innan man kom i hård strid med ”Sydstyrkan”, XXI. fördelningen. Denna fördelning leddes av regementschefen för I 11, översten Sven Allstrin. Båda fördelningscheferna hade mycket stor rörelsefrihet med sina förband, omfattande fältarbeten kunde genomföras med tex förhugningar över vägarna osv med få fredsmässiga restriktioner. Under Dalamanövern skedde samövning mellan fördelning och flygvapnet²¹ i mycket omfattande insatser bl a med störtbombare som bekämpade mål framför anfallande fördelning. Chefen för Armén, generallöjtnanten Archibald Douglas ansåg att övningen varit realistisk och att svåra omgrupperingar m m klarats väl. Förmågan till

strid i skog med stora förband behövde utvecklas och blev föremål för analys och studier i efterhand. Något behov av att ändra eller göra fördelningsstaberna större hade däremot inte påvisats. Fördelningsstaben var ändamålsenligt organiserad.

Liksom vid Dalamanövern i slutet av andra världskriget övades fortsatt under det Kalla kriget stora förband under ledning av fördelningsstaberna. Det skedde under militärområdesvisa slutövningar eller stort upplagda armé- eller försvarsmaktsövningar. Som ytterligare exempel kan följande nämnas.

Arméfältövning 54 ledd av Ehrensverd med totalt ca 40 000 soldater övade, med hot om fientlig kärnvapeninsats, en fördelning bl a i anfall över vattendrag, Barkensjöarna, i södra Dalarna mot en annan fördelning som fördröjde framträngande norr om sjöarna.

Arméfältövning 60, Västgötamanövern, med totalt ca 30 000 soldater samt 200 pansarfordon där en fördelning med en infanteribrigad och en pansarbrigad anföll för att ta passen Väneren – Vättern mot en fördelning likaledes med en infanteribrigad och en pansarbrigad som anföll mot samma pass från mobiliseringsområdena omkring Falun respektive Strängnäs för att ta Tidaholm och Falköping. Fördelningarna disponerade kärnvapen (markerades) och tre fallskärmsjägerplutoner (växelvis för luftlandsättning), tre attackdivisioner och en spaningsdivision. Övningen genomfördes med ”atomavstånd” mellan kompanierna, som ända fram till stridskontakt med fienden därför uppträdde med två km centrumavstånd för att begränsa verkan av de kärnvapen som insattes. Chefen för armén, generallöjtnant Thord Bonde – inte känd för överord – som lett övningen var mycket nöjd med insatserna – även sådant som icke var fulländat var på rätt väg.

Arméfältövning 64 under nye arméchefen Curt Göransson övade främst två pansarbr-

gaders anfall i öppen terräng. Tilltransport med den ena från Boråsområdet genom södra Halland fördröjdes genom fientligt motstånd²² och sabotage med sprängda broar²³ vilket tvingade brigaden att övergå Lagan på egen överskeppningsmaterial. Därefter anföll brigaden mot och tog Åhusterrängen och spelade därefter landstigen fiende. Den andra brigaden anföll från sydväst mot denne ”landstigne” fiende. Övningen visade vikten av all den terrängkänedom som inhämtats sedan beredskapstiden och därefter systematiserades och aktuellthölls av pansarfördelningsstaben.

Arméfältövning 69 genomfördes i Nedre Norrlands militärområde med en fördelningsstab, en artilleriregimentsstab, en etappregementsstab, en norrlandsbrigad (reducerad), en pansarbatalljon, en artilleribatalljon samt lokalförsvarsförband. Syftet var utveckla övningsmetodik²⁴ samt förbandens taktiska uppträdande knutet till krigsuppgiften. Chefen för armén, generallöjtnant Curt Göransson var övningsledare och ansåg övningsmålet uppnått.

Försvarsmaktsövning 82 Sydfront syftade till att pröva krigsplanläggningen med flyg- sjö- och arméstridskrafter. Två fördelningsstaberna, två brigader och fyra cykelskyttebatalljoner och ett stort antal kaderstaberna deltog ur armén. Attackeskadern utförde från Västgötabaserna en minutprecis understödsinsats av pansarbrigads anfall på Ravlundafältet. Övningsledare var militärbefälhavaren, den legendariske generallöjtnanten Sven-Olle Olsson²⁵ – som kunde vara mycket tydlig i kritik – var nöjd med resultatet: ”Vi har visat att vi kan försvara oss ... Tack för gott lagarbete!”

Försvarsmaktsövningarna Norrskan, Ostkust och Västgräns ägde rum under 1980-talet och övningen Sydfront upprepad hösten 1989 med 30 000 soldater och besökande utländska observatörer.

Nordanvind 1991 blev den sista i raden av stora övningar med fördelningsstaber – denna gång norr om polcirkeln i stundtals minus 35 grader. En närmast fulltalig krigsfördelning med c:a 20 000 soldater anföll söderifrån med understöd av tre lätta attackdivisioner²⁶ och ett artilleriregemente. Uppmarschen skedde med flyg, järnväg och landsväg. Fördelningen löste sina anfallsuppgifter med bravur. Motståndaren utgjordes av en försvarande styrka B med omkring 3 000 soldater som bl a disponerade fem attackflyggrupper. Övningsledare var militärbefälhavaren Övre Norrland, generallöjtnant Curt Sjöo som bl a gav uttryck för att samordning eld – rörelse fungerat väl. Tidigare militärbefälhavaren Syd, generallöjtnant Carl Björemann ansåg övningen var ”den skickligaste upplagda och på skilda plan mest givande tillämpningsövningen under efterkrigstiden”.²⁷

Fördelningsstaben bestod av c:a 20 stabsofficerare i sektion 1 för ledning av själva striden och c:a 12 stabsofficerare och andra befattningshavare i sektion 2–3 för underhålls- och personaltjänsten.

Sammanfattningsvis kan konstateras att våra mest erfarna armégeneraler under mer än 45 år ansåg att fördelningsstaben i svåra och omfattande, 10-dygnsövningar visat sig vara lämpligt utformad för att kunna leda två till fyra brigader, ett artilleriregemente m m under krävande förhållanden. Stabens analysförmåga efter att ha erhållit en stridsuppgift möjliggjorde på mindre än två timmar²⁸ ett sk bedömande som fördelningschefens underlag för sitt beslut i stort jämte inlett orderarbete till underställda förband. Pansarfördelningsstaben med återkommande

beslutsjusteringar – nödvändiga för att nå strandområdet där angriparen landstigit²⁹ – ledde fyra (ev t o m fem) brigader och två artilleriregementen m m i ett 10–15 km djupt, oavbrutet anfall under c:a 15 timmar.

Uppdragstaktik – nyckeln till snabbhet – tillämpades så långt möjligt.

Fördelningsstaben bestod av c:a 20 stabsofficerare i sektion 1 för ledning av själva striden och c:a 12 stabsofficerare och andra befattningshavare³⁰ i sektion 2–3 för underhålls- och personaltjänsten. Antalet värnpliktiga stabsassistenter³¹ uppgick till c:a 16. Alla i staben var väl kvalificerade för sin uppgift. De sex till åtta som besatte nyckelbefattningarna i staben tillhörde generalstabskåren³² – bärare av högre armétaktik och sammanhållande för arméns taktiska utveckling. Dessa var stabschefen, cheferna sektion 1 och 2-3 samt sekt 1 a,³³ sekt 1 b, sekt 1 c samt sekt 2 a.³⁴ Bland övriga fanns drygt 12 särskilt utvalda reservofficerare av stor betydelse för uthålligheten. Fördelningsstaben var en krigsstab – alltså där man var krigsplacerad. Ingen hänsyn behövde därför tas till familjesocial situation, bostadsort etc. Den som visade sig inte hålla måttet fick en annan krigsplacering och ersattes med någon dugligare.

Detta ringa antal men utomordentligt kvalificerade stabsmedlemmar³⁵ var själva förutsättningen för stabens snabba och fokuserade arbete – endast för striden under ett krig på liv och död oundgängligen nödvändiga faktorer beaktades.³⁶ *Uppdragstaktik – nyckeln till snabbhet – tillämpades så långt möjligt.* Därför krävdes – utöver chefsbesök – endast i vissa lägen en högre stabs ingripande; om oklarheter gällande stridens förande uppstod p g a händelseutvecklingen eller vid gränser

mellan förband samt av vad en kontinuerlig underrättelsetjänst och bedömning av fienden föranledde. Dessa begränsade, omedelbara ledningsbehov kan en liten stab hantera under lång tid. Pansarfördelningen förutsatte en helt annan, oavbrutet koordinerande ledning av striden – en intensitet som pågick endast under ett dygn.

Den grundläggande förutsättningen var den klara arbetsfördelningen mellan fördelningschef och stabchef: *Fördelningschefen ska fatta beslut, besöka förband, tänka framåt och vila* parallellt med principen att *Stabschefen ledde stabens arbete genom sina sektionschefer* efter att fördelningschefen gjort erforderliga avdömningar vid bedömandegruppens föredragning och fattat sitt beslut i stort för striden. Samma princip gällde oaktat en högre stridsintensitet även för brigadchef, vars chefsbesök hade särskild betydelse för förbandsanda och tilltro. Brigadstaben bestod av ca 20 stabsofficerare att jämföras med dagens 78.

Stabens snabbhet – det som avgör övertaget mot fienden – förutsätter en liten väl samarbetande grupp av särskilt kompetenta stabsofficerare. En stor stab leder oundvikligen till stabsofficerariet³⁷ och formalism, ökar risken för (omedveten) rivalitet och det tar lång tid för alla att förstå divisionschefens syfte med striden. Detta leder till ineffektivitet bl a därför att alla i staben tror att deras område är så viktigt att det borde beaktas (mer). Detta är mindre ofta fallet i krig – särskilt inte i glesbebyggda områden.

Dr. Jim Storr anser Nato:s staber vara för stora och därför alltför långsamma för rörlig krigföring.³⁸ Storr hade en lång militär bana bl a i brittiska Rhenarmén, som stabsofficer i Falklandskriget innan sin senare disputation om militärt tänkande³⁹ samt sin akademi-, föreläsnings- och författarkarriär.

I det pågående kriget i Ukraina är de ukrainska brigad- och kårstaberna relativt

små vilket minskar risken för upptäckt och ökar chansen till överlevnad.⁴⁰

Wehrmachts divisionsstaber

Wehrmachts divisionsstaber hade ungefär samma antal stabsofficerare⁴¹ som de svenska fördelningsstaberna. Det fanns endast tre generalstabsofficerare, cheferna sekt 1 och 2 samt underrättelseofficeren. Det torde vara oomstritt att Wehrmacht uppvisade historiens mest effektiva krigsmakt.⁴² Grunden var naturligtvis kvalificerade stabsofficerare i ett litet väl sammansatt stabsofficerarslag och – i vart fall under krigets första år – en sträng tillämpning av uppdragstaktik där staben inte ”lägger sig i” hur underlydande förband genomför striden.

Guderians förberedande order till sin armékår kvällen innan det inledande och avgörande anfallet över floden Maas på västfronten 1940 avslutades med orden: *”Jag förlitar mig på herrarnas divisionschefers dådkraft”*.⁴³ Åtta dygn senare hade kriget avgjorts. Guderians formulering, som ett koncentrat av uppdragstaktik, kan vara en ledstjärna för att förstå varför Wehrmacht var en så effektiv krigsapparat.

Det kan mot angiven bakgrund anses vara beprövad erfarenhet att – om uppdragstaktik tillämpas – staber med ett begränsat antal kompetenta stabsofficerare snabbt genererar beslutsunderlag och order samt har tillräcklig uthållighet för ganska långa stridsförlopp.

Framtida strid – några tankar

Ukraina-kriget har visat på betydande förluster vid anfall med större sammanhållna förband – särskilt i öppen terräng där fiendens insatts av drönarsvärmar underlättas. Utvecklingen av allt mer autonoma, självstyrande drönare torde kräva

ett nytt taktiskt uppträdande, särskilt vid manöverkrigföring.

Högre chefers detaljstyrning av striden torde kunna anses direkt olämplig.

Självständigt uppträdande bataljoner understödda av mycket rörligt artilleri (3 skott/pjäs på 14 sek – Gun and Run) torde bli nödvändigt för att undgå elektronisk upptäckt och efterföljande snabba bekämpning.

Högre chefers detaljstyrning av striden torde kunna anses direkt olämplig – det krävs istället en ren uppdragstaktik; beslut måste fattas så decentraliserat som möjligt. Bataljonschefernas beslutsunderlag – särskilt om fienden – blir avgörande. Bataljonschefen – inte brigadstaben – bedömer överlägset bäst möjliga anfallsmål m h t terräng m m inom ett tilldelat större ”anfallsområde”. I det molnbaserade ledningsstödsystem som nu utvecklas kan bataljonsstaben passivt hämta underlag – utan avslöjande elektronisk signatur. Det viktigaste i denna systemutveckling är att säkert ha integrerat fiendens aktuella läge.

Högre stabers uppgift vid anfall⁴⁴ ska ytterst syfta till att

- med bekämpning på djupet skapa gynnsamma förutsättningar för brigadernas strid
- planlägga och besluta om ”anfallsområden” och ordningsföljd för bataljoners insättande (samtidigt eller successivt) m h t fiendens bedömda uppträdande
- säkra ett minutaktuellt fiendeläge för att ge bataljonscheferna bästa beslutsunderlag vid deras bedömningar/beslut inför och under anfall inom respektive anfallsområde

- säkra artilleriets m fl bekämpningsförbands optimala grupperingsområden att röra sig i
- säkra sjukvård och övrigt underhåll

Högre stab ska säkerställa att bataljonschefen kan erhålla bästa underlag för att enligt strikt uppdragstaktik nå syftet med striden.

Egna förbands läge⁴⁵ ”Blue Force Tracking”, BFT, som systemet förefaller utvecklas mot,⁴⁶ bäddar för tanken att högre stab ska leda striden alltför detaljinriktat – och bataljonscheferna avvakta att den högre visdomens stab ska berätta vilka anfallsmål som är lämpligast. Detta är möjligt med den detaljkunskap om framkomlighet, avgörande terräng m m alla staber inom pansarfördelningen förfogade över och i den öppna terräng fördelningen skulle verka i.

Trots Nato-stabers mer komplicerade stabsarbetsmetodik⁴⁷ men med tillgång till en överlägsen eldkraft är detta möjligt – om än inte särskilt effektivt⁴⁸ – även i mer överskådlig, betäckt terräng som t ex i stora delar av övre Norrland och finska Lappland. Sådan eldkraft kommer emellertid att saknas i inledningen av ett ryskt angrepp – när förstärkningar hejdats på vägen fram eller en amerikansk president inte beslutat om hen vill sätta ”boots on the ground” i en perifer del av Europa nära ryska andraslagsförmågan. Då riskerar detaljstyrning – utan överlägsen eldkraft – istället att bli förödande. Är tanken att den högre staben ska ha drönanutlagd fiberkabelkommunikation⁴⁹ till de många rörliga förband som ska styras? I vilket skede ska bataljonschefen inte längre ges direktiv av den högre staben utan anförtros att själv besluta om hur bataljonen bäst ska lyckas?

Vid United States Military Academy, West Point, har Jan Kallberg⁵⁰ konstaterat att ”micromanagement” på det sätt amerikanska brigadgeneraler och överstar vant sig vid från ett par decenniers strid med lågteknologi

logiska motståndare leder till att staben – i striden med en högteknologisk motståndare – upptäcks och slås ut p g a sin elektromagnetiska signatur.⁵¹ Kallberg anser det därför nödvändigt att leda genom att ”klarlägga sin stridsavsikt: ange vad som ska uppnås, slutläget för striden, hur detta ska uppnås och förväntat sätt att genomföra striden.”⁵² Även om detta i sig inkräktar på uppdrags-taktik så är Kallbergs avsikt med detta är att minimera behovet av fortlöpande kommunikation när förbanden kommit i strid.

Författarens deciderade uppfattning är att med den arbetsfördelning som beskrivits i inledningen där chefer ledde genom uppdrags-taktik och vid sina chefsbesök tillsammans med respektive förbandschef på plats erforderligt klargjorde stridens fortsatta förande m m helt uppfyller de krav Kallberg vill uppnå med minskad kontinuerlig detaljstyrning. Den radiokommunikation som naturligtvis likväl krävs från en högre stab kan hanteras genom att själva staben är radiotyst (liksom fördelningsstaberna var). Genom drönarutlagd fiberkabel till en basenhet som i sin tur är ansluten med fiberkablar till rörliga sändarenheter blir endast de rörliga sändarenheterna möjliga att upptäckas elektroniskt. Fiberkabel möter alla behov av kommunikationsvolym. Behovet att omgruppera brigad- och divisionsstab styrs då av att upprätthålla en fysisk närhet för chefsbesök m m till bataljonerna respektive brigaderna samt risken för upptäckt som bekämpningsvärdigt mål p g a andra ”signaturer” staben lämnar.⁵³

I det föregående har uthålligheten berörts – de genomförda övningarna redovisade ovan har pågått under upp till 10 dygn. Normalt torde förband i strid därefter behöva återhämtas om inte striden eventuellt skulle kunna genomföras så att en ”rullande” återhämtning kunde ske successivt av kompanier och bataljoner. Vad gäller en aktiv stab är möjligheten till detta mindre;

staben är *en* helhet där alla stabsmedlemmar är engagerade. Ett sätt som – särskilt med det nya ledningsstödsystemet – borde kunna övervägas⁵⁴ är att ha en mindre stab⁵⁵ ”A” med en tvillingstab ”B”. Stab ”B” avlyssnar endast och följer läget – och är samtidigt reservstab – medan stab ”A” har bördan och ansvaret att leda striden under ett skede. När stab ”A” blir uttröttad flyttar brigad- resp divisionschef med sin stabschef och leder brigaden/ divisionen med hjälp av stab ”B”. Divisionschef och stabschef har båda kontinuerlig uthållighet förutsatt att det arméchefen Bonde angav 1960 för fördelningschefs ledning anammats och att stabschefen utnyttjar sina sektionsschefer för att driva respektive sektioners stabsarbete och samråda med varandra.

Krig och strid i det nordiska området

Som logistisk bas för Nato i Östersjöområdet med södra Finland och Balticum måste vårt territorium skyddas mot flygangrepp, sabotage och raidföretag m m. Detta kräver bl a en territoriell ledning över ytan som de tidigare försvarsområdesbefälhavarna med staber på c:a 20 stabsofficerare och totalt c:a 100 lokalförsvarsbataljoner m m ansvarade för. Divisionsstab är mindre lämplig att bindas för liknande uppgifter.

Om ett ryskt angrepp⁵⁶ i norr – trots att man kört fast taktiskt och operativt i Ukraina och tvingats övergå till utnöttningskrigföring – blir aktuellt kan det avse att dels utvidga skyddet på marken av andraslagsförmågan i Murmansk⁵⁷ och dels att förbättra baseringen för att kunna avskära Atlantförbindelserna.

De geografiska förhållandena gör ett sådant angrepp sårbart, vilket berörs närmare nedan. Om Putin likväl vill utmana Nato på detta sätt är det farligaste för oss följande:

- Tidig bekämpning av kraftverksdammar för att åstadkomma dammbrott med ödeläggelse nedströms tillsammans med luftlandsättningar m m vid broar längs en eller flera älvlinjer för att försvåra eller hindra förstärkningar söderifrån till operationsområdet.⁵⁸
- Ett anfall längst i norr, genom Finnmarken som kringgår försvaret av Lyngen och inriktas mot att avskära förbindelserna från Narvik⁵⁹ (Tromsö blir en gisslan, vilket kan binda norska Brigade Nord och den kommande Finnmarksbrigaden).
- Samtidiga anfall med full kraft på alla sex – sju vägar genom norra halvan av Finland mot Norrbotten med Bodö som mål.

Det kan antas att ett sådant angrepp i norr kombineras med anfall mot södra halvan av Finland – hjärtlandet. Detta kommer att framtvinga – oavsett var den ansvariga högre Nato-stab är grupperad – att tillgängliga finländska förband koncentreras för det existentiella försvaret av sitt land. Kvar för finska Lappland blir kanske endast Jägarbrigaden, gränsjägarna, hemvärn samt tillgängliga svenska förband⁶⁰ intill dess förstärkningar eventuellt kan komma att tillföras. Kriget måste genomföras så att rysk andraslagsförmåga inte hotas.

Betydande fördröjning av angreppet kan likväl skapas med en begränsad styrka. Omfattande eller fullständig förbindelseförstöring – på hela djupet c:a 35 mil – förberedd i fred⁶¹ är helt avgörande. De ska säkert kunna verkställas i krig bl a av jägarförband på ett koordinerat sätt med egna förbindelsebehov. Med långräckviddiga robotar och eventuellt fallskärmsjägare kan man slå mot mål i ryska Karelen. Manöverkrigföringen måste kanske också ges gestalt i lättroliga mindre drönarförband som till del kan repliera på i förväg upplagda depåer. Sammantaget möjliggör Nato:s underrättelsesystem sys-

tematisk bekämpning av lätturskiljbara tankbilar, bränsledepåer, broläggare m m . Bekämpas dessa även med uthålliga systematiska attackinsatser med flyg kan en rysk framryckning helt äventyras.⁶²

För försvaret i norra Sverige under Kalla kriget fanns tre fördelningar, ett stort antal lokalförsvarfsförband – senare organiserade i inte mindre än sex gränsregementen⁶³ – och naturligtvis den oerhört starka Kalix-linjen med artillerifort och mycket omfattande mineringar efter hand kompletterad med ytterligare artillerifort till Lule Älv. Vägarverket förberedde en total förbindelseförstöring från gränsålvén de fyra till sex milerna fram till Kalixlinjen⁶⁴ där ett sovjetiskt angrepp slutligt skulle hejdas.

En stab, Militärområdesstaben för Övre Norrland, med c:a 50 stabsofficerare ledde avvärjningskriget i Norrbotten. Mellan 10 och 40 stabsmedlemmar nämns idag för den svenskledda staben för Nato:s ”Forward Land Forces FINLAND” för att bl a säkra integreringen med Finlands försvar.

En stor mängd förband bl a två fördelningar skulle tilltransporteras under Kalla kriget. Detta var möjligt genom ett omfattande luftförsvar med bl a det då starka jaktflyget. Vidare krävdes ledning av tilltransporten i vid bemärkelse⁶⁵ – en mycket omfattande uppgift för försvarsområdesbefälhavarna. Militärbefälhavaren i Nedre Norrland med en stab på c:a 35 stabsofficerare hade som grunduppgift att samordna försvarsområdenas ledning, skydd m m av tilltransporterna. Denna organisation saknas nu när stora förstärkningar, tre Nato-divisioner, ska uppmarschera i krig till övre Norrland efter att först ha kunnat förflyttas från Trondheim .

När dessa förband väl anlöpt och urlastat i Trondheimfjorden är avståndet till en logistikbas i Östersund c:a 30 mil. Initialt måste denna sårbara tilltransport från Norge

på en – två vägar och en järnväg ledas och skyddas. Därefter krävs att älvövergångar och knutpunkter längs de 60–70 mil långa vägarna i Sverige upp till operationsområdet är i svensk hand. Direkt vid ett ryskt angrepp över den finska gränsen måste försvar därför ordnas med luftvärn och skyddsstyrkor för att flyngrepp eller ryska luftburna enheter inte ska kunna hindra tilltransporten. Dessa mer stationära insatser för att hålla älvövergångar och knutpunkter över tid torde särskilt vad gäller luftförsvaret bli resurskrävande att vidmakthålla mot de återkommande angrepp som kan förväntas.

Allt detta kräver, liksom tidigare, en kraftfull ledningsorganisation. Den bör organiseras nu och övas vid den stora övning av förstärkningar (tre divisioner m m) som ska genomföras kommande år. Denna uppmarsch är en ytterligare helt avgörande faktor för hur en strid i norr kan genomföras och lyckas. För att därefter genomföra kriget krävs en solid infrastruktur av sjukvård, underhåll och elförsörjning. Detta kräver en lokal, regional och central planering redan nu av sjukhus och annan nödvändig bas för

underhåll. Fortsatt nedläggning av infrastruktur⁶⁶ – inom alla områden, civilt och militärt – måste avbrytas till dess en plan för helheten återigen finns på plats.

När förstärkningar kan förväntas beror helt på ryska motåtgärder och politiska beslut – inte minst i USA. Det är ett önsketänkande att förlita sig på att de kommer att anlända innan ett ryskt angrepp inletts i norr. Utvecklingen av kriget i finska Lappland enligt ovan blir därför avgörande för att fördröja det ryska framträngandet och skapar förutsättningarna för den fortsatta striden med eller utan eventuellt tillförda Nato-förband via Norge.⁶⁷ Det är denna strid en divisionsstab i första hand måste vara kapabel att hantera med snabbt och säkert stabsarbete. För att nå sådan snabbhet i stabsarbetet m m kan detta kräva en inre kärna av stabsmedlemmar i en divisionsstab som är dimensionerad efter gängse Nato-modell för Nato-insatser på kontinenten med överlägsen eldkraft.

Författaren är överste och ledamot av KKrVA.

Noter

1. Värdefull hjälp med underlag m m till uppsatsen har lämnats av tidigare fördelningsstabschefen Jan Bergström, tidigare brigadcheferna Jan Mörberg och Anders Emanuelsson samt planlagchef i XVIII Luftburna kåren i Afghanistan 2014 Fredric Westerdahl jämte projektledaren skyddat bataljonsartilleri och brigadartilleri, Lars Taraldsson, FMV samt av överste Peter Stolt, tidigare försvarsattaché i Helsingfors. Fördelningschefen under Nordanvind Ingvar Gustafsson har läst artikeln och uttalat sitt gillande. Ansvar för artikeln vilar helt på författaren.
2. General Carl August Ehrensvärd hade bl a efter avsked som svensk löjtnant varit finsk major och chef i Skärgårdens frikår under Frihetskriget 1918, stabschef i Svenska Frivilligkåren under Vinterkriget och hade en nära knytning till Finlands underrättelsetjänst under VK II, hade en framträdande roll i debatten om svenska försvarsprinciper och goda relationer till Rickard Sandler, Per Edvin Sköld och Tage Erlander. Det förtroende han åtnjöt torde varit skälet till att han kvarstod som arméchef under så lång tid som 10 år.
3. Det idag ofta repeterade: ”att komma innanför motståndarens beslutscirkel”.
4. Icke inräknat ”Eklövsöverstar” (ställföreträdande militärbefälhavare, truppslagsinspektör m fl).
5. Generallöjtnant Bonde hade varit militärbefälhavare på Gotland och i västra Sverige; han utnämndes som erkänsla för sin gärning till general vid avgången. (Noteras kan att han var tredje greven i rad som arméchef!).
6. Noterat av B Uller, regementschef I 15 och fördelningschef i reserv senare signalinspektör, som för att bl a bedöma förmågan vid den av I 15 två brigader som övades, följde övningen; delgivet författaren senare.
7. I första hand stabschef, sektionscheferna, underrättelsechefen.
8. Två stabstolkar, Fördelningsläkaren, Fördelningspastorn och fördelnings Personalvårdskonsulent.
9. Övades vart annat år (SÖB respektive KFÖ) och genomförde däremellan ofta egna fältövningar med nyckelpersonal.
10. Fördelningsstaben var radiotyst och därför med tråd anknuten till sändarplats för KV och Radiolänk. All sändning på UKV undveks m h t upptäcktsrisken.
11. Spaningsskvadron/jägarkompani, fördelningsluftvärns-, ingenjör-, transportbataljon, lokal försvarsförband m m.
12. Luftförsvar, förbindelse- och övriga ingenjörarbeten, ammunitionersättning samt drivmedels- och teknisk tjänst fungerade tillfredsställande.
13. Effektuerades med biträde av officer i chefsgruppen.
14. Artilleriregementschefen biträdades av en stab med ca 12 stabsmedlemmar: Stabschef, Sekt 1 fyra officerare, Sekt 2 fyra, sekt 3 3 (inkluderande regementspastor). Staben var tidigare också reservstab för fördelningsstaben; artregchefens lilla upplgrupp fanns vid fördelningsstaben, senare tillkom en artavdelning, i fördelningsstaben.
15. Jfr *KKrVAHT* nr 1/2025, s 86-87.
16. Jfr författarens artikel om taktik i *KKrVAHT* nr 1/2025, s 86-87.
17. Jfr *KKrVAHT* nr 1/2025, s 86-87.
18. De ca 100* bataljonscheferna för lokalförsvarets cykelskyttebataljoner hade genomgått Militärhögskolans ettåriga kurs med gott resultat. (*Militära Fakta 1974/75, Försvarsstaben).
19. Uppdragstaktik kunde tillämpas för det kompani under en särskilt skicklig kompanichef som, fristående från huvudstyrkan, skulle lösa en särskild uppgift t ex avskärning av väg.
20. Från Brunkeberg till Nordanvind, B Nelsson, s 135-144.
21. Flygvapnets årliga stora egna övning gjordes inför Dalamanövern helt om till en övning med och mot arméförband, bl a med framskjuten basering i övningsområdet på frusna sjöar; uppgift av B Uller, till författaren (L Uller); Uller (då kapten GSO senare överste 1 och signalinspektör) hade planlagt Dalamanövern och fördragit den för flygvapenchefen, generallöjtnant Bengt Nordenskiöld och dennes övningsledare hösten 1944.
22. Infanteribrigad från I 16; härutöver övades även en infanteribrigad från I 12, Eksjö under övningen.
23. Markerat av övningsledningen.
24. Bl a hur spelade staber bäst skulle utnyttjas för att ge fördelningsstaben ”rätt belastning”. Det övades sedan i full skala i Bergslagsmanövern

- BMÖ mars 1974 och i vart fall fram till övning "Polstjärnan 97".
25. Instrumentell för uppbyggnaden av STRIL 60. Senare chef Flygvapnet – passade kanske inte politikerna som Överbefälhavare på sin viljestyrka. (jfr dåvarande andre styresmannen i KKrVA, Björn von Sydows, presentation 2021).
 26. JA 37 fick vid övningen flygförbud varför planerade insatser inställdes.
 27. Var vi redo, Carl Björemann, s 89; Svensk Militärhistoriskt Bibliotek 2013, ISBN 078-91-86837-54-9.
 28. Jfr KKrVAHT nr 1/2025, s 80-92.
 29. Ibid.
 30. Två tolkar, ev meteorolog, fördelningsläkare, fördelningspastor, fördelningspersonalvårdskonsulent.
 31. Uttagna bland de värnpliktiga som genomföra 15 månaders utbildning (motsv plutonchefsutbildning).
 32. C:a 110 officerare (GSO) jämte c:a 30 generalstabsaspiranter (gstasp) där hälften var krigsplacerade i fördelningsstaberna och övriga i militärområdesstaberna eller Högkvarterets olika delar.
 33. "Stridsledningschefen" – biträdd av en GSO, en gstasp och en reservofficer.
 34. ansvarig för fördelningsens förflyttning till stridsområdet m m.
 35. C:a 12 var utvalda reservofficerare.
 36. Strid i bebyggelse var mindre vanlig varför folkrättsliga aspekter sällan begränsade striden.
 37. Att alla ska komma till tals säkerställer att man kommer i efterhand.
 38. Ibid.
 39. Dr. Jim Storr har föreläst på ett stort antal militära högskolor i olika länder och bl a varit professor vid norska militärakademien.
 40. Överstelöjtnant Fredric Westerdahl, FHS, doktorand med forskning om Ukraina 2023-2024; ebre till författaren 2025-08-04 kl 15:17.
 41. Totalt fanns 98 officerare och manskap; frånräknas Divisionskrigsrätten, Motorcykelordonansplutonen, Kartavdelningen samt Tryckeriplutonen motsvarar antalet stabsmedlemmar och stabsassistenter ungefär den svenska fördelningsens numerär som var 53; Wikipedia "Gliederung einer Infanterie-division der Wehrmacht".
 42. Det bör härvid icke till någon del förglömmas de folkrättsbrott trupper i Wehrmacht gjorde sig skyldiga till i bl a ockuperade områden särskilt på Östfronten.
 43. *Erinnerungen eines Soldaten* s 431, Guderian; Kurt Vowinkel Verlag, Heidelberg 1951.
 44. Brigad- och divisionsstab – på Nordkalotten främst inom ramen för fördröjnings- och avvärijningsstrid.
 45. Hur frekvent ska bataljonen rapportera sin position? Påverkas bataljonschefens fokus mot hur ett anfall ska genomföras? Hur undviks elektromagnetisk röjning? Är tanken drömlagda fiberkablar till en framryckande bataljon i skog?
 46. Officerstidningen # 5/25 s 14-15.
 47. APP 28 skiljer sig helt från den stabsarbetsmetodik som användes i svenska fördelningsstaberna.
 48. När avsedd effekt, ger oss onödiga förluster; Fienden har hunnit före med sin plan innan vi hunnit påbörja vår.
 49. för att inte elektromagnetiskt röja framryckande bataljoner i förtid och bekämpas.
 50. "Ukraine War Lesson No. 1" – Chatty Micromanagers Die", CEPE, Europes Edge, Sept 11 2023; Jan Kallberg bl a svensk reservofficer (tidigare kompanichef), LL. M. (Sth universitet), Ph.D. och Ass Prof vid West Point.
 51. 6 generaler, 72 överstar, 176 överstelöjtnanter och 349 majorer stupade till följd av detta vid ryska staberna de första 18 månaderna av kriget i Ukraina.
 52. Författarens översättning.
 53. Trafik, värmestrålning etc.
 54. 1. Divisionens stab omfattar 151 personer. "Svenska och amerikanska divisioner stärker varandra" Forsvarsmakten/Karin Kvarnlöf/ Armén 10 maj 2024 kl 11:32.
 55. Numerärt liknande storlek som den välfungerande fördelningsstaben liksom tyska divisionsstaberna under VK II.
 56. Alternativet är stegvist agerande där Ryssland (efter vapenvila i Ukraina, ej medlem av Nato) först med små hybridangrepp i Baltikum (Narva m m) testar Nato artikel 5; Dr. C Masala, Bundeswehruniversitet, München.
 57. Vilket redan skett på havsbotten samt i havet norr om Nordnorge.
 58. Tre divisioner Nato-förband planeras för mottagning i Trondheimsfjorden.
 59. Tillsammans med angrepp med flyg och ubåtar (torpedminering) mot hamnen och luftlandssättningar vid Riksgränsen m fl platser.

60. En brigadstridsgrupp med ledning ur Norrbottenbrigaden har samövat/samövar med finska armén.
61. Förutsätter omfattande samplanering med statsledning, centrala och regionala civila myndigheter; jfr U 137: statsminister Fälldins order 1981 "Håll gränsen" till överbefälhavaren Ljung då sovjetisk fritagning förbereddes.
62. Givet de bakslaget i Ukraina är det svårt att se ett ryskt angrepp om Nato håller samman tillräckligt för att kraftigt attackflyg m m sätts in i norr; än mindre om Kreml bedömer att förstärkningar med flera divisioner kan väntas.
63. Vardera med 2-3 infanteri-, jägar-, artilleri-, ingenjörsbataljoner och luftvärns-, pansarvärns-, underhållskompanier samt stridsgrupper för särskilda uppgifter.
64. Sprängkammarrör i alla broar och vägbanor över myrar med förberedda kassuner med sprängladdningarna.
65. Utöver "trafikledning" måste understöd med mat, vatten, vila, drivmedel, skydd, reparationer, bärgning, ammunitionersättning, sjukvård organiseras.
66. Sjukhus, små kraftverk för lokal elförsörjning när stamnäten slagits ut, militära förråd m m.
67. En strid som kan likna en större variant av Nordavind 1991 då en närmast fulltalig krigsfördelning – direkt efter uppmarsch via väg, järnväg och flyg – påbörjade sitt anfall mot Kalix älv.